

Analyzing the Components of Urban Morphology Affecting Social Vulnerability Using the Meta-Analysis Method

ABSTRACT INFO

Article Type:
Original Research

Authors:

1. Ilnaz Iranmanesh1, Zahra
2*. Sadat Saeideh Zarabadi
3. Farah Habib3

1. PhD researcher
Department of Urbanism,
Kish International Branch,
Islamic Azad University,
Kish Island, Iran.

2*. Associate Professor
Department of Urbanism,
Science and Research
Branch, Islamic Azad
University, Tehran, Iran.

3. Professor, Department of
Urbanism, Science and
Research Branch, Islamic
Azad University, Tehran,
Iran.

*Corresponding

Author

z.zarabadi@srbiau.ac.ir

Article History

Receive :October 29 , 2022

Accepted :March 25 , 2023

ABSTRACT

Aims: Development based on urban morphology has a significant impact on the social vulnerability of urban communities in view of social challenges such as migration and changing the human fabric of cities and the creation of informal, insecure and unsafe marginal settlements. This creates more complicated issues in our country, which experiences waves of development with a significant time interval compared to developed countries. Therefore, localization of development agency based on unique civilizational-cultural characteristics is one of the concerns and challenges facing urban planners in policy making in Iran. The purpose of this study is to extract and analyze those factors of urban morphology in local studies that have been evaluated as effective on social vulnerability in order to reach a clear definition of the dimensions, components and elements of each of them.

Methods: Based on the purpose, this research is applied-developmental, and with a quantitative approach, meta-analysis method has been used to extract the influential criteria and components of urban morphology on social vulnerability.

Findings: results show that urban morphology is influenced by the four aspects of: urban economy, transportation management and urban logistics, macro policies of horizontal and vertical development of the city and the urbanization paradigm. Social damage caused by urban form affected by land use management, roads geometry, type of texture in terms of wear and tear, geometry of filled and empty masses and creation of voids, transparency and readability of urban texture, vitality, accessibility and lighting of roads at night, the degree of realization of spatial justice It is for all sections of society and safety in the urban space during natural hazards such as floods and earthquakes.

Conclusion: The main approaches to the studies of the dimensions and components of urban morphology are physical, local-climatic, environmental perception and behavioral sciences, historical and geographical, economic-political, social sciences, humanities and cultural-contextual dimensions. Therefore, in each specific case, it is possible to study the social vulnerabilities caused by urban morphology from the interaction of three dimensions, approaches and indicators. The dimensions of urban morphology are classified in two dimensions: texture and mass and movement between buildings. Under the dimension of texture and mass, we can recognize indicators such as building types, blocks and the arrangement of masses, and under the dimension of movement between buildings, we can recognize the indicators of geometry and structure of passages and the distribution of accesses.

Keywords: urban morphology, social damage, physical vulnerability, meta-analysi

واکاوی مؤلفه‌های ریخت‌شناسی شهری تأثیرگذار بر آسیب‌پذیری اجتماعی با بهره‌گیری از روش فراتحلیل^۱

ایلنا زارآبادی

پژوهشگر دکتری تخصصی، گروه شهرسازی، واحد بین‌الملل کیش،
دانشگاه آزاد اسلامی، جزیره کیش، ایران.

زهرا سادات سعیده زارآبادی*

دانشیار، گروه شهرسازی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی،
تهران، ایران.

فرح حبیب

استاد، گروه شهرسازی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی،
تهران، ایران.

چکیده:

اهداف: توسعه مبتنی بر ریخت‌شناسی شهری با توجه به چالش‌های اجتماعی همچون مهاجرت و تغییر بافت انسانی شهرها و ایجاد سکونت‌گاه‌های حاشیه‌ای غیررسمی، ناامن و ناپایمن، تأثیر بسزایی بر آسیب‌پذیری اجتماعی جوامع شهری دارد. این امر در کشور ما که امواج توسعه را با بازه زمانی قابل‌توجهی نسبت به کشورهای توسعه‌یافته، تجربه می‌کند، مسائل پیچیده‌تری را ایجاد می‌کند. از این رو، درونی‌سازی یا بومی‌سازی عاملیت توسعه براساس مشخصه‌های منحصر به فرد تمدنی-فرهنگی یکی از دغدغه‌ها و چالش‌های پیش روی برنامه‌ریزان شهری در سیاست‌گذاری‌های در ایران است. هدف از مطالعه حاضر، استخراج و واکاوی آن دسته از عوامل ریخت‌شناسی شهری در مطالعات بومی است که بر آسیب‌پذیری اجتماعی مؤثر ارزیابی شده‌اند تا بتوان به تعریف روشنی از ابعاد، مؤلفه‌ها و عناصر هر یک از آن‌ها رسید.

روش‌ها: این پژوهش، بر اساس هدف، کاربردی- توسعه‌ای است و با رویکرد کمی، به روش فراتحلیل، به استخراج معیارها و مؤلفه‌های تأثیرگذار ریخت‌شناسی شهری بر آسیب‌پذیری اجتماعی پرداخته شده است تا بتوان از این فرآیند، به خط مشی دقیق‌تر به برنامه‌ریزی شهری ناآل شد.

یافته‌ها: تحلیل یافته‌ها می‌رساند که ریخت‌شناسی شهری متأثر از چهارگانه اقتصاد شهری، مدیریت حمل‌ونقل و آلودگی شهری، سیاست‌های کلان توسعه افقی و عمودی شهر و پارادایم شهرنشینی است و آسیب اجتماعی ناشی از ریخت شهری متأثر از مدیریت کاربری اراضی، هندسه معابر، نوع بافت از حیث فرسودگی، هندسه توده پر و خالی و ایجاد لامکان‌ها، شفافیت و خوانایی بافت شهری، سرزندگی، حضورپذیری و نورپردازی معابر در شب، میزان تحقق عدالت فضایی برای همه اقشار جامعه و ایمنی در فضای شهری به هنگام مخاطرات طبیعی مانند سیل و زلزله است.

نتیجه‌گیری: عمده‌ترین رویکردها به مطالعات ابعاد و مؤلفه‌های ریخت‌شناسی شهری عبارت از رویکردهای کالبدی- فیزیکی، بومی- اقلیمی، ادراک محیط و علوم رفتاری، تاریخی و جغرافیایی، اقتصادی- سیاسی، علوم اجتماعی، علوم انسانی و زمینه‌ای- فرهنگی است. ابعاد ریخت‌شناسی شهری در دو بعد بافت و توده و حرکت میان ساختمان‌ها یعنی معابر دسته‌بندی می‌شود. ذیل بعد بافت و توده می‌توان شاخصه‌هایی اعم از گونه‌های ساختمانی، بلوک‌ها و چیدمان توده‌ها و ذیل بعد حرکت میان ساختمان‌ها می‌توان شاخصه‌های هندسه و ساختار معابر و پراکنش دسترسی‌ها را بازشناسی کرد.

واژگان کلیدی: ریخت‌شناسی شهری، آسیب اجتماعی، آسیب‌پذیری کالبدی، فراتحلیل

تاریخ دریافت: [۱۴۰۱/۸/۷]

تاریخ پذیرش: [۱۴۰۲/۱/۵]

* نویسنده مسئول: z.zarabadi@srbiau.ac.ir

مقدمه

توسعه مورفولوژیک شهری در دوران کنونی یکی از پرچالش‌ترین مسائل پیش روی برنامه‌ریزان و طراحان شهری به‌ویژه از جنبه آسیب‌پذیری‌های اجتماعی است. بسیاری از شهرها در سرتاسر دنیا با تحولات اجتماعی معناداری مواجه هستند که تأثیر مستقیم بر فرم و کیفیت فضاهای شهری داشته است [۱-۲]. مسائلی همچون شکل‌گیری جمعیت‌های ناهمگن شهری ناشی از مهاجرت گسترده، افزایش جمعیت، تنوع سبک زندگی شهروندان، پدید آمدن محلات جدید مهاجرپذیر، نگرش‌های مختلف

مشاوره نویسنده سوم در گروه شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بین‌الملل کیش در حال انجام است.

^۱ این مقاله مستخرج از مطالعات رساله دکتری نویسنده اول است که تحت عنوان «تبیین الگوی مورفولوژی شهری با تأکید بر کاهش آسیب‌پذیری اجتماعی و کالبدی (موردپژوهی: کرمان)» و به راهنمایی نویسنده دوم و

اجتماعی نسبت به زندگی شهری، آموزش، پرورش، اشتغال، حضور در فضای باز عمومی شهری، الگوهای رفتاری ناشی از تنوع فرهنگی، بیکاری، ناتوانی، سالخوردگی، زنان از فرهنگ‌های مختلف، نظام خانواده و غیره از جمله عواملی است که فضاها و فرم شهری را مشروط به خود کرده است [۳-۶]. سوژه مصرف نیز یکی از عوامل تأثیرگذار حوزه اجتماعی بر توسعه ریخت‌شناسی شهری است. محققان، مقوله‌هایی نظیر فروش فضاهای شهری، گردشگری و فراغت شهری، کاربری‌های تجاری، مال‌ها، برندینگ و مد، قطبی‌شدن جامعه و بروز اختلاف طبقاتی، حاشیه‌نشینی، سکونت‌گاه‌های غیررسمی ناامن و ناپایمان و نهایتاً توسعه کالبدی نامتوازن را از پیامدهای مفهوم مصرف در شهر معرفی می‌کنند [۷-۹]. تحولات اجتماعی، به‌ویژه از جانب جغرافی‌دانان شهری و شهرسازان پست‌مدرن، به‌عنوان یکی از عوامل اساسی در ریخت‌شناسی شهری مطرح شده است [۱۰].

بروز مسائل پیچیده اجتماعی در لایه زیرین شهر مدرن منجر شد تا منتقدان، رویکرد هندسی به برنامه‌ریزی شهری و مورفولوژی شهر به‌مثابه مجموعه‌ای از فرم‌های فیزیکی ایستا مبتنی بر منطق مکانیکی از صنعتی شدن را زیر سؤال ببرند و اعلان کنند که شهر را باید به‌مثابه یک نهاد اجتماعی بازشناسی کرد. بنابراین رویکرد اجتماعی به ریخت‌شناسی شهری، به موازات مورفولوژی چشم‌انداز فرهنگی و ژئومورفولوژی چشم‌انداز طبیعی، در سه مقوله کلان ارزش‌ها اجتماعی، هنجارهای اجتماعی و اشیای مورد استفاده انسان‌ها مطرح شده است.

رویکرد اجتماعی به ریخت‌شناسی شهری به‌مثابه بنیان توسعه شهری، در مناطقی که تاریخ فرهنگی غنی و پرباری را پشت سر خود دارند و هم‌پای تحولات قرن بیستم، در حال طی کردن مسیر توسعه و گذار از شهر تاریخی به شهر امروزی هستند، بیشتر از مناطقی است که خود آغازگر تحولات مدرن و صنعتی شدن از سده‌های هفده و هجده میلادی بودند و مواجه‌شان با توسعه مدرن، آگاهانه، امر درونی و برنامه‌ریزی‌شده بوده و توسعه از بیرون به آن‌ها تحمیل نشده است. از این‌رو، درونی‌سازی یا بومی‌سازی عاملیت توسعه براساس مشخصه‌های منحصربه‌فرد تمدنی-فرهنگی یکی از دغدغه‌ها و چالش‌های پیش روی برنامه‌ریزان شهری در سیاست‌گذاری‌های خود در کشورهای درحال توسعه‌ای است که در شهرهای خود، توسعه جدید را در

کنار حفظ پویایی و زنده بودن بافت تاریخی مبتنی بر ارزش‌های اجتماعی دنبال می‌کنند. گستردگی مسائل پیش رو در نقاط مختلف جهان منجر شده است تا پژوهش‌های فراوانی در این حوزه انجام شود و هر یک با توجه به مشکلات زمینه‌ای خاص خود، در برخورد با نظام‌های اقتصادی-سیاسی کلان حاکم بر توسعه، تلاش کرده‌اند تا معیارهایی را احصا کنند و برنامه‌ریزی شهری را براساس آن‌ها مورد بازنگری قرار دهند. مسئله پژوهش حاضر ناظر بر مطالعه تحلیلی شاخص‌ها، معیارها و مؤلفه‌هایی است که با هدف تأثیر بر آسیب‌های اجتماعی برآمده از توسعه مدرن شهری در ایران و نقاط مختلف دنیا انجام شده است تا از بتواند پس از ارزیابی و تطبیق، مدلی از آن برای پژوهش‌های داخلی استخراج نماید.

در ایران، مسئله آسیب‌پذیری‌های اجتماعی منبعث از ریخت‌شناسی شهری از چند منظر دارای پیچیدگی است. عمدتاً شهرها در ایران دارای بافت تاریخی پیشاصنعتی هستند که متناسب با زندگی شهری صنعتی و خودرومحور ساخته نشده‌اند اما این بافت‌ها به دلیل کارکردهای تجاری و بازرگانی خود ناشی از حضور بازار و ملحقات آن، همچنان مراکز زنده و پویایی هستند که نقش مهمی در اقتصاد شهری ایفا می‌کنند. از سوی دیگر، بافت تاریخی با ارزش‌های معماری خود در تعارض با سبک زندگی جدید قرار گرفته است و منجر به بروز تضادهای اجتماعی در الگوهای رفتاری و کالبدی بافت شده است. همچنین روندهای مدرنیسایون شهری توأم با نگاه سرمایه‌ای به زمین، برنامه‌ریزی کالبدی مبتنی بر مفهوم ارزش‌افزوده، ترویج سبک زندگی جدید با ارزش‌های خاص خود، بی‌توجهی به ساختار طبیعی و بافت تاریخی به‌مثابه یک الگوی پایدار، اجرای قوانین و ضوابط معماری و شهرسازی استانداردشده و طراحی شهری خودرومحور منجر به بروز انواع آسیب‌های اجتماعی در بافت‌های قدیمی و جدید شده است. از این‌رو، احصای مؤلفه‌های تأثیرگذار در این زمینه، حائز اهمیت است.

روش تحقیق

در پژوهش حاضر، رویکرد تحقیق کمی است. تحلیل داده‌ها به روش فراتحلیل انجام شده است. فراتحلیل یا متاآنالیز، نوعی فرآیند تحقیقاتی است که هدف از آن ترکیب یا ادغام نظام‌مند یافته‌های مطالعات مستقل و منفرد، با استفاده از روش‌های آماری

اثرگذار بر آن است. این برهمکنش طی زمان، بافت‌های مختلف شهری را در مجاورت هم شکل می‌دهد که هر یک به‌تنهایی و نیز از هم‌جواری با دیگری، زمینه‌آسیب‌پذیری‌های مختلف را در هریک از لایه‌های مؤثر ایجاد می‌کند. عناصر فیزیکی شکل شهر همچون بستر طبیعی زمین، توپوگرافی و چشم‌اندازهای طبیعی، رودها و روددره‌ها و عناصر کالبدی شهر مانند انواع خیابان‌ها و معابر، توده‌های ساختمانی و خط آسمان مصنوع ساختاری را شکل می‌دهد که در قلمروی لایه اجتماعی که محدوده مطالعاتی این پژوهش است، زمینه بروز چالش‌ها آسیب‌های فراوان و متکثری را به وجود می‌آورد.

آسیب‌پذیری به میزان احتمال بروز تأثیران منفی یک عامل تنش‌زا در سیستم اشاره دارد و میزان امکان سازگاری یا انحلال آن عامل تنش‌زا را در کلیت نظام نشان می‌دهد. در مطالعات توسعه شهری، آسیب‌پذیری معمولاً به‌عنوان نقطه مقابل تاب‌آوری تلقی می‌شود. بنابراین، هر چه شهر نسبت به یک عامل آسیب‌پذیرتر باشد، تاب‌آوری آن کمتر می‌شود. عناصر اساسی آسیب‌پذیری شامل فرار گرفتن در معرض عامل تنش، حساسیت نسبت به عامل تنش و ظرفیت و توان پاسخگویی به آن است. حساسیت یکی از ویژگی‌های پایدار سیستم‌های موجود قبل از اختلال است [۱۳]. روشن است که فرار گرفتن سیستم‌های شهری در معرض بلایا، آسیب‌ها و آشفتگی‌ها، چه مقطعی و چه مزمن، کارایی آن‌ها را کاهش می‌دهد و آن‌ها را در مواجهه با اثرات آتی شکننده‌تر و ضعیف‌تر می‌کند و در نتیجه آسیب‌پذیرتر می‌شود. نقشه‌های آسیب‌پذیری می‌توانند به‌عنوان ابزار بصری هدایت تصمیم‌گیرندگان در حین رسیدگی به چالش‌های کنونی و نیز در نظر گرفتن خطرات آینده عمل کنند [۱۴].

شهر به‌مثابه پدیده‌ای چندلایه و چندبعدی، بستر اصلی آسیب‌های اجتماعی است. مناسبات اقتصادی، می‌تواند منجر به شکل‌گیری و گسترش بافت‌های شهری فقیر و به تبع آن افزایش نرخ جرم و جنایت در شهر شود. به وضوح، برنامه‌ریزی‌های شهری با عدم نگاه همه‌جانبه، در این زمینه شکست خورده‌اند. مناسبات فرهنگی به‌ویژه در شهرهای مهاجرپذیر، موجب شکل‌گیری شهرنشینی چندفرهنگی شده است و تضادها و تعارض‌های اجتماعی ناشی از تفاوت‌های فرهنگی نیز نقطه اثر آسیب‌های اجتماعی در شهر به شمار می‌آید. بنابراین، مطالعات

برای ارزیابی تأثیر کلی معیارها یا مشخصه‌های اصلی اثرگذار بر مسئله مورد مطالعه است. فراتحلیل صرفاً داده‌های مطالعات کوچک‌تر را برای دستیابی به نتایج بزرگ‌تر تجمیع و مطالعه نمی‌کند بلکه از روش‌های سیستماتیک و شناخته‌شده استفاده می‌شود تا میزان همگرایی یا واگرایی شاخص‌ها، تنوع (ناهمگونی) در رویکرد مطالعه و یافته‌ها (اثرات) مورد بررسی واقع شود تا تبیین شود نتایج حاصله در پژوهش‌های منفرد تا چه اندازه به تعمیم سیستماتیک به موارد مشابه حساس است. فراتحلیل در پنج گام انجام می‌شود که عبارت‌اند از: ۱. تبیین مسئله تحقیق ۲. مرور سیستماتیک منابع ۳. استخراج داده‌ها، مؤلفه‌ها و معیارها ۴. تحلیل، ارزیابی و وزن‌دهی به معیارها بر اساس تکرار و تناوب ۵. برآورد نهایی از تأثیرگذاری هر یک از معیارها.

مسئله اصلی در پژوهش حاضر، استحصال معیارها و مؤلفه‌های تأثیرگذار ریخت‌شناسی شهری بر آسیب‌پذیری اجتماعی است تا بتوان از این فرآیند، به خط مشی دقیق‌تر به برنامه‌ریزی شهری با هدف بهینه‌سازی اثرگذاری مؤلفه‌های ریخت‌شناسی شهری بر ساختارهای اجتماعی جوامع شهری و در نتیجه نیل به جامعه پایدار با حداقل آسیب‌پذیری از مدرنیزاسیون و توسعه شهری است. بنابراین مطالعاتی که در حوزه میان‌دانشی مابین امر اجتماعی و توسعه و برنامه‌ریزی شهری انجام شده است، مورد تحلیل قرار گرفته است.

چارچوب نظری تحقیق

شهر از منظر ریخت‌شناسی، موضوع یا ابژه بسیار پیچیده‌ای است که از خرده‌ابژه‌های مختلف، متکثر و متنوعی تشکیل شده است. روابط میان این خرده‌ابژه‌ها را می‌توان از جز به کل تبیین کرد و آن‌ها را بر اساس سلسله‌مراتب میان‌شان سازمان‌دهی و ساختاری‌بخشی کرد [۱۱]. اگر بپذیریم که بافت‌های شهری همانند ارگان‌های موجودات زنده عمل می‌کنند، ساخت هر یک از اجزای عمل‌کننده به درک رفتار کلیت سیستم خواهد انجامید [۱۲]. شهر در ساختار فیزیکی خود از خیابان‌ها، بلوک‌های شهری، قطعات زمین و ساختمان‌ها شکل گرفته است. نحوه برهمکنش این اجزا بافت‌های شهری را به‌وجود می‌آورد که در وابستگی با حضور انسان‌ها و نیز عامل زمان، بر ساخته لایه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی خواهد بود. بنابراین، شهر میدان تعامل و تأثیرگذاری دوسویه و متقابل ساختار فیزیکی و لایه‌های

در قلمروی آسیب‌های اجتماعی ناشی از ریخت‌شناسی شهری، حوزه وسیعی از علوم اعم از جغرافیای شهری، علوم اقتصادی و سیاسی، علوم اجتماعی و انسانی، علوم مدیریت و برنامه‌ریزی، علوم طراحی شهری و معماری را در برمی‌گیرد و محققان را واداشته است تا مطالعات گسترده‌ای در این زمینه داشته باشند.

مواد و داده‌های تحقیق

با توجه به گستردگی‌های فوق‌الذکر، مطالعات زیادی در ایران در حوزه رابطه وجهی از ریخت‌شناسی شهری با جنبه‌ای از آسیب اجتماعی انجام شده است. با گردآوری مطالعات انجام شده در حوزه مطالعات طراحی و برنامه‌ریزی شهری و جامعه‌شناسی، ۶۶ پژوهش در مرحله نخست برجسته شد. با تدقیق پژوهش‌ها، ۴۱ مطالعه به‌طور نزدیک‌تر به مسئله آسیب اجتماعی پرداخته بودند، تخلیص شد. از دلایل انتخاب پژوهش‌ها می‌توان به این موارد اشاره کرد: مطالعه نهایتاً در ده سال گذشته انجام شده باشد، میان حوزه شهرسازی و مطالعات اجتماعی حرکت کرده باشد و امر اجتماعی را موردپژوهش قرار داده باشد، عوامل مشخصی از برنامه‌ریزی یا طراحی شهری را مورد مطالعه و ارزیابی قرار داده باشد به نحوی که بتواند مؤلفه‌ای را مشخص و تبیین کند، رویکرد مشخصی را به مسئله امر اجتماعی یا امر شهری روشن کند، مبانی بحث را بسط دهد، به راهکارهای عملیاتی در طراحی یا برنامه‌ریزی شهری رسیده باشد و به جامعیت مطالعه حاضر کمک کند. در مرحله بعد، پژوهش‌ها از حیث هم‌گرایی، واگرایی و تکاملی بودن نتایج حاصله در سه دسته گردآوری شده است. در جدول شماره ۱ مطالعات صورت گرفته، محقق و صاحب اثر، مورد پژوهش و پیشنهاد و راهکار پژوهش با استناد به پژوهش در سه دسته مذکور آورده شده است. در این‌جا منظور از پژوهش‌های هم‌گرا، آن دسته است مطالعاتی است که عامل هم‌راستا را بررسی کرده‌اند، مطالعات واگرا، پژوهش‌هایی است که عوامل متفاوتی را بررسی کرده‌اند و مطالعات متکامل، هر دو دسته فوق را تکمیل می‌کنند.

جدول ۱. دسته‌بندی مطالعات انجام‌شده بر اساس نتایج و یافته‌ها

دسته‌بندی	پژوهشگران و سال انجام	عوامل	نتیجه تحقیق و راهبرد	پیشتهاد و راهکار پژوهش
پژوهش‌های همگرا	علی‌اکبری و درخشان، ۱۳۹۳ [۱۵] امان‌پور و دیگران، ۱۳۹۵ [۱۶]، حسینی و دیگران، ۱۳۹۵ [۱۷] تردست و دیگران، ۱۳۹۶ [۱۸]، فناوتی و همکاران، ۱۳۹۷ [۱۹] حسینی، پوراحمد و زیاری، ۱۳۹۷ [۲۰]، محمودی پاتی و بلوری، ۱۳۹۷ [۲۱]، قرائی و دیگران، ۱۳۹۷ [۲۳] زیاری و شهسواری، ۱۳۹۷ [۲۲]، دهقانی، ۱۳۹۸ [۲۴]، اکبری و لطفعلیان، ۱۳۹۸ [۲۵]، عزیزی، محمدزاده آذری، ۱۳۹۹ [۲۶]، ذوالفقاری، ۱۳۹۹ [۲۷]، حیدری و محمدی، ۱۳۹۹ [۲۸] مؤمنی و ایران‌خواه، ۱۳۹۹ [۲۹]، مولایی و کاکی‌زاده، ۱۴۰۰ [۳۰]، خان‌محمدی و همکاران، ۱۴۰۱ [۳۱].	کانون‌های بحران و جرم‌خیز؛ شناسایی نقاط مطلوب شهری، هندسه و تورپردازی معابر، توسعه فیزیکی و فرم شهر، جمعیت، تعاملات اجتماعی، پایداری اجتماعی، تیپولوژی شهری، پیاده‌راه‌سازی و امر اجتماعی، آسیب‌های ساختاری، زمینه‌ای و رفتاری	الگوی فضایی آسیب اجتماعی در موقعیت کاربری‌ها و شدت تراکم. تناقض یا رویکرد شهرسازی انسان‌گرا کارکرد غیرمستقیم اجتماعی، روّتی و فرهنگی فضای سبز تأثیر کاربری اراضی در توزیع پراکندگی جرائم. تخریب مورفولوژی شهر با توسعه ساخت‌وسازها و گسترش شهر افول تهران در بخش میانی شهر	تجدیدتظر در مکان‌یابی کاربری‌ها تورپردازی و مبلغان مناسبه احداث مجتمع‌های فرهنگی مکان‌گزینی صحیح پارک‌ها در شهر
	برتامه‌ریزی و طراحی محیط مصنوع در سطح محله	تحلیل ادراک محیطی در رابطه بین دو متغیر ساختار اجتماعی - فرهنگی و کالبدی فضا	برتامه‌ریزی و طراحی محیط مصنوع در سطح محله	تحلیل مؤلفه‌های فرم شهری در ارتباط با مؤلفه‌های شهر پایدار
	توجه به کمبودهای زیرساختی	آسیب‌پذیری اجتماعی در شهرهای جنوبی بندری	توجه به کمبودهای زیرساختی	توجه به کمبودهای زیرساختی
	تعمیرات تدریجی و تبدیل حاشیه‌ها به متن	پایین بودن نرخ آسیب اجتماعی و بزه در یافت سنتی و بومی	تعمیرات تدریجی و تبدیل حاشیه‌ها به متن	تعمیرات تدریجی و تبدیل حاشیه‌ها به متن
	پیاده‌راه‌سازی معابر در یافت‌ها	ساختار کالبدی، و مدیریت تردد	پیاده‌راه‌سازی معابر در یافت‌ها	پیاده‌راه‌سازی معابر در یافت‌ها
	رابطه فرم‌های شهری و شبکه فضاهای باز، کاربری زمین، تراکم و فرم بلوک‌ها	رابطه کاربری زمین و رفتارهای ضداجتماعی ایجاد تنش‌های اجتماعی	رابطه فرم‌های شهری و شبکه فضاهای باز، کاربری زمین، تراکم و فرم بلوک‌ها	رابطه فرم‌های شهری و شبکه فضاهای باز، کاربری زمین، تراکم و فرم بلوک‌ها
	کنترل تعدیل راتش و کنش مهاجران از مناطق فرودست به فرادست	کیفیت پایین مسکن حاشیه‌ای و رابطه با جرم و بزه	کنترل تعدیل راتش و کنش مهاجران از مناطق فرودست به فرادست	کنترل تعدیل راتش و کنش مهاجران از مناطق فرودست به فرادست

دسته بندی	پژوهشگران و سال انجام	عوامل	نتیجه تحقیق و راهبرد	پیشتهاد و راهکار پژوهش
			اسکان غیررسمی و آسیب اجتماعی	برنامه ریزی اقتصادی و اجتماعی محله به منظور کاهش آسیب اجتماعی، بی عدالتی، بیکاری
			آسیب اجتماعی و هویت منطقه ای	بهمسازی و بازسازی بافت قدیمی، حذف فضاهای متروک
			توجه به میدان چه ها در بافت	ایجاد فضاهای تیمه عمومی
			تأثیرات توسعه سریع شهری	رابطه شهر و قدرت تأثیر محیط بر برانگیختگی رفتار انسان
			تبیود زیرساخت های پاسخ گو به موج مهاجرت از روستا به شهر	تحلیل معیارهای مؤثر بر مهاجرت از روستایان
		مهاجرت، حاشیه نشینی، هویت شهری، کارایی انرژی، هویت اجتماعی، دوگانگی هویتی، پدافند غیرعامل، جنبش های اجتماعی، حمل و نقل عمومی، منظر شهری از بعد اجتماعی، اقتصاد و توسعه شهری، کودکان و شهر، تاب آوری شهری، بهزیستی شهری، عدالت فضایی	دیوارنگاری و ماهیت انسان گرایی شهر	شهر به عنوان ابزار ارتقای دانش
			بررسی شاخص های ریخت شناسی یا هدف کارایی انرژی	ضرورت دارد برنامه فعالیت روزانه ساکنان مورد توجه قرار گیرد.
			ادراک محیط و بهبود و هویت مندسازی فضاهای شهری	طراحی صحیح عناصر تشابه ای
			دو پارگی محلی-شرکتی در ماه شهر	اولویت توسعه محلی بر توسعه جزیره ای و توجه به عدالت اجتماعی فضایی، کالبدی
			تحلیل مؤلفه های پدافند غیرعامل که نقش بازدارنده و کاهش آسیب پذیری و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدها را دارد.	
پژوهش های واگرا	بیک محمدی و دیگران، ۱۳۹۳ [۳۲]، رنگی و احمدی، ۱۳۹۵ [۳۳]، مرتضایی و همکاران، ۱۳۹۶ [۳۴]، تصر و دیگران، ۱۳۹۶ [۳۵]، قاضی پور و کاشتری، ۱۳۹۶ [۳۶]، محمدی و حسینی، ۱۳۹۷ [۳۷]، الهی و دیگران، ۱۳۹۷ [۳۸]، گودرزی و دیگران، ۱۳۹۸ [۳۹]، عرفاتی و دیگران، ۱۳۹۸ [۴۰]، کولیوند و دیگران، ۱۳۹۹ [۴۱]، صادق زاده و دیگران، ۱۳۹۹ [۴۲]، مصورزاده و دیگران، ۱۴۰۰ [۴۳]، مهدی پور و معروفی، ۱۴۰۰ [۴۴]، افشارتیا و دیگران، ۱۴۰۱ [۴۵].			

دسته بندی	پژوهشگران و سال انجام	عوامل	نتیجه تحقیق و راهبرد	پیشتهاد و راهکار پژوهش
			دخل و تصرف صاحبان قدرت در فرهنگ و ارزش‌های حاکم بر فضا	فضاهای شهری جاذب جنبش‌های اجتماعی
			توسعه حمل و نقل انسان‌محور در میان مردم و مدیران	حفظ سیمای مطلوب شهری و سازماندهی ریخت‌شناسی شهری اهواز
			توجه به ارزش‌های موجود در منظر موجب حفظ و ارتقای ویژگی‌های فرهنگی - اجتماعی در محیط طبیعی و انسان ساخت منظر می‌شود.	
			عدم تحقق طرح‌های توسعه شهری به موجب مباحث اقتصادی و مالی شهر و تیز عدم تحقق اهداف محیط زیستی به موجب عدم تحقق سایر اهداف	
			تمایل به شهر دوست‌دار کودک و تگرایی از آلودگی هوا	اقدامات تاکتیکی در طراحی شهری مبتنی بر امر اجتماعی
			تاب‌آوری اجتماعی متأثر از: دانش و آگاهی مردم، ارتباطات و تعامل ساکنان با گروه‌های اجتماعی	تلاش مستمر در چرخه مدیریت بحران و رضایتمندی از سکونت
			توزیع تسهیلات، امکانات و زیرساخت‌های شهری با هدف بهبود رفاه مسکوتی	افزایش رفاه مسکوتی با ساماندهی مناسب فضاهای شهری، پوشش گیاهی و سیستم‌های حمل و نقل
			در شهر گلپایگان، پرداختن به مسائل قشر فرودست یکی از راه‌حل‌ها است.	ایجاد برابری با توجه به مناطق محروم شهری، دسترسی‌های فیزیکی، روانی و اقتصادی
پژوهش‌های متکامل	کول آبادی و افشارتیا، ۱۳۹۵ [۴۶] الیاسی سرزلی، ۱۳۹۸ [۴۷] شمس و دیگران،	قوتین مکان‌یابی کاتون‌های عمل، زلزله، قوتین	امکان حیات شهری	جائمایی مناسب برای دسترسی به فضاهای خدماتی و عمومی

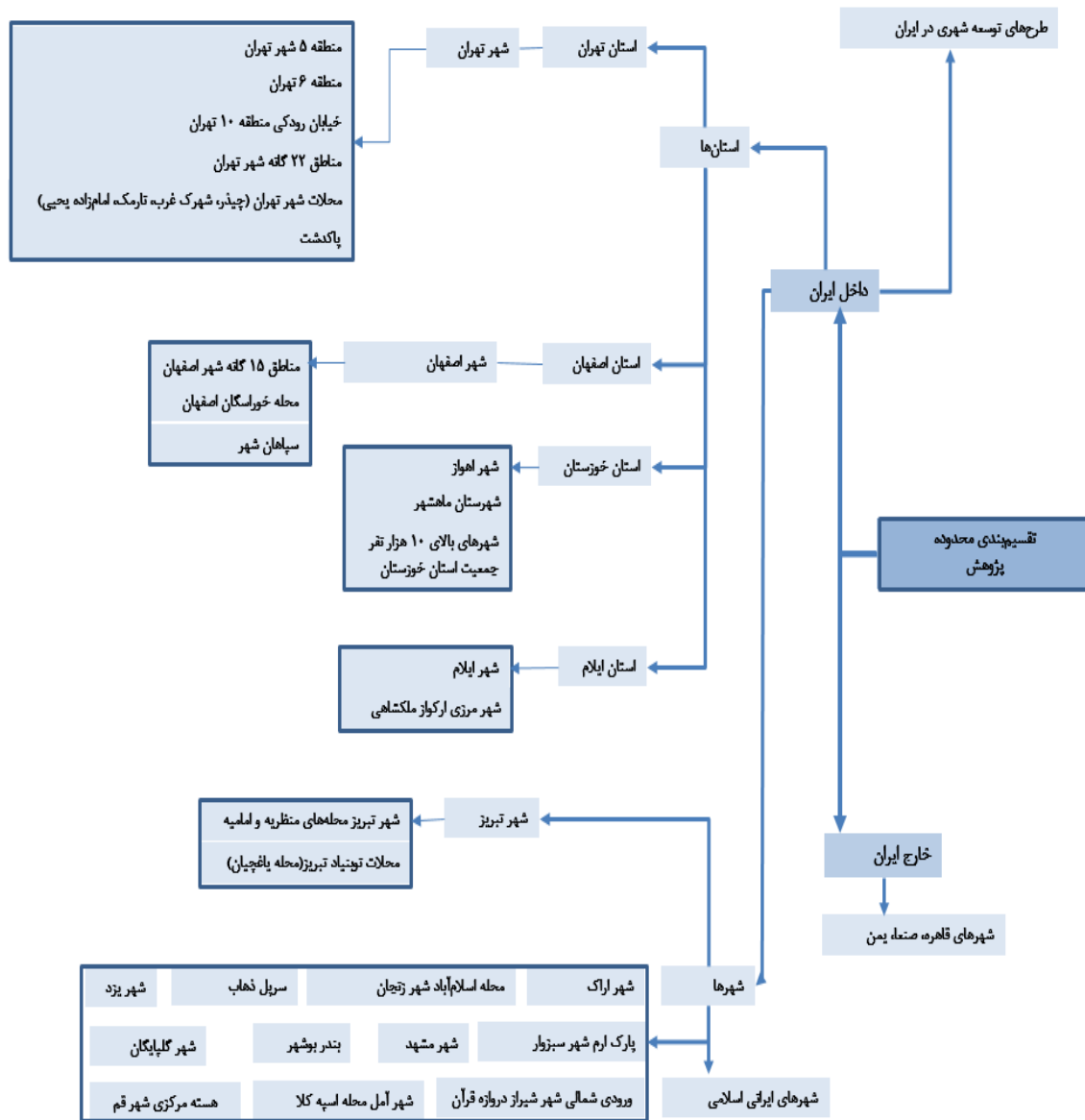
دسته بندی	پژوهشگران و سال انجام	عوامل	نتیجه تحقیق و راهبرد	پیش نهاد و راهکار پژوهش
	۱۳۹۶ [۴۸]، مشکینی و دیگران، ۱۳۹۸ [۴۹] سامان پور و دیگران، ۱۳۹۸ [۵۰]، اسدی و همکاران، ۱۳۹۹ [۵۱]، شمعی و دیگران، ۱۴۰۰ [۵۲]، بابایی و چنگلویی، ۱۴۰۰ [۵۳]، تیموری و دیگران، ۱۴۰۱ [۵۴]	بالادستی، رابطه، دانشگاه و اجتماع، مدیریت شهری، پدافند غیرعامل، فرهنگ مصرف‌گرایی معاصر، اثرزئی‌های طبیعی و حضورپذیری شهری، الگوی صوتی	تقلیل خاتمه به چادر پس از زلزله، کاهش فضاهای خصوصی، فرار رتان، مشکلات بهداشتی خاص رتان و فحشا و آسیب اجتماعی رتان توجه به فراقلمنی جمعیت در پرتامه‌های عمرانی توسعه، سیاست‌ها و قوانین زمین شهری تأثیرات فرهنگی و تحولات اجتماعی با تغییر در ساختار و شکل‌بندی اجتماعی و فرهنگی ترویج فرهنگ شهر انسانی و پرهیز از مظاهر سوداگری کالبدی در شهر ساخت وساز غیرمجاز و شکل سکونت‌های غیررسمی شکل گرفته.	
			آسیب‌پذیری شهر ایلام از حیث عوامل پدافند غیرعامل	تحلیل تأثیر بلوک‌های شهری، قطعات زمین، ساختمان‌ها، شبکه دسترسی و کاربری زمین
			معماری با طراحی صحنه‌های مجلل، بزرگ‌شده برای رفتارهای موقت مصرف‌گرایانه	واکاوی نقش اقتصاد در بهبود جریان‌های معماری و شهرسازی
			امکان‌سنجی زندگی پیاده در بافت‌های میانی و عدم آن در بافت‌های حاشیه‌ای بلندمرتبه	مدیریت ارتفاع ساختمان‌ها در تسبیب با عرض معابر
			بحران آلودگی صوتی	افزایش تراکم فضای سبز، اصلاح مکان‌یابی کاربری‌ها، عملکرد شبکه معابر

یافته‌های تحقیق

در جدول شماره ۱، پژوهش‌ها از حیث هم‌گرایی، واگرایی و متکامل بودن نتایج و یافته‌ها، دسته‌بندی شد. همچنین مطالعات انجام‌شده بر اساس محدوده پژوهش تفکیک شد که در جدول شماره ۲ و نمودار ۱، ۲ و ۳ نمایش داده شده و دسته‌بندی استانی و شهری انجام شده است. پرداختن به موقعیت مکانی مطالعات انجام شده از این حیث موردتوجه بود که نشان می‌دهد مسائل اجتماعی در چه سطحی در شهرهای با مقیاس جمعیتی متفاوت بروز پیدا کرده است و محققان در چه مناطقی امر اجتماعی را مورد مطالعه قرار نداده‌اند. بیشترین مطالعات مربوط به استان تهران با ۹ مورد، سپس در مقیاس کلی کشور ایران ۶ مورد و پس از آن استان اصفهان ۵ مورد، استان خوزستان ۳ مورد، استان ایلام ۲ مورد، شهر تبریز ۲ مورد، شهر شیراز ۱ مورد، شهر سبزوار ۱ مورد، شهر قم ۱ مورد، شهر مشهد ۱ مورد، شهر اراک ۱ مورد، بندر بوشهر ۱ مورد، شهر سرپل ذهاب ۱ مورد، شهر یزد ۱ مورد، شهر آمل ۱ مورد، شهر زنجان ۱ مورد و پس از آنها خارج از ایران ۱ مورد بوده است.

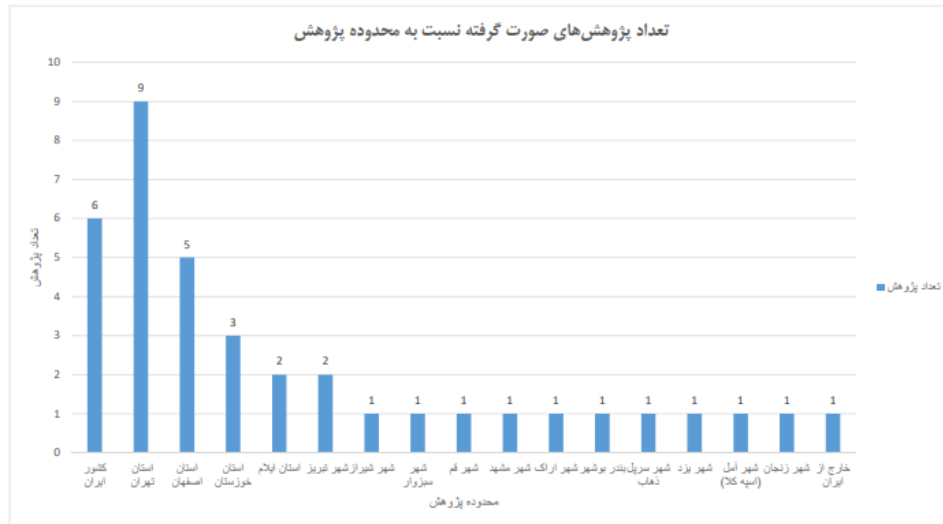

شکل ۱. نمودار توزیع جغرافیایی مطالعات انجام‌شده

شکل ۲. تحلیل مطالعات انجام شده از حیث توزیع جغرافیایی پژوهش

در شکل ۲ محدوده‌های مورد مطالعه از حیث شهرهای هر استان نشان داده شده است. آمار تعداد مطالعات انجام شده به صورت نمودار میله‌ای در شکل شماره ۳ ارائه شده است. استان تهران بیشترین مطالعات را به خود اختصاص داده و پس از آن استان‌های اصفهان و خوزستان ایستاده‌اند.

شکل ۳. تعداد پژوهش‌های صورت گرفته نسبت به توزیع جغرافیایی

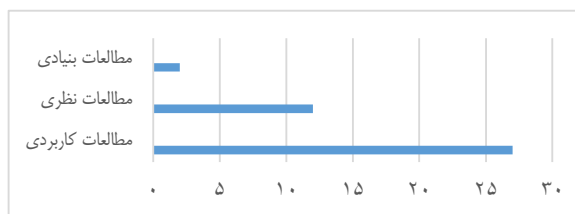
مطالعات نظری جای داد به این معنا که پژوهشگران تلاش کرده‌اند گفتمان نظری مشخصی را بسط دهند یا تبیین کنند تا در مطالعات کاربردی بعدی مورد استفاده محققان قرار گیرد. نهایتاً ۲۷ مورد از مطالعات، در قلمروی مطالعات کاربردی جای می‌گیرند و محققان کوشیده‌اند مسئله مشخصی را در نمونه مطالعه خود بررسی و راه‌کارهای عملیاتی جهت رفع مشکل ارائه دهند. نمودار شکل ۴ تناوب مطالعات از حیث هدف را نشان می‌دهد.

توزیع جغرافیایی مطالعات انجام شده نشان می‌دهد که استان کمتر توسعه یافته‌ای مانند سیستان و بلوچستان، از حیث نسبت میان ریخت‌شناسی شهری و آسیب‌پذیری‌های اجتماعی مورد توجه محققان قرار نگرفته است. استان‌های گیلان، مازندران و گلستان نیز سهم معناداری در این زمینه ندارند که نشان‌دهنده خلأ مطالعات کاربردی در این مناطق در حوزه برنامه‌ریزی شهری در سال‌های اخیر است. همچنین استان‌های نسبتاً توسعه یافته آذربایجان شرقی، فارس و خراسان رضوی که کلانشهرهای مشهد، تبریز و شیراز را در برمی‌گیرند، نسبت به سهم‌شان از جمعیت شهری و نیز جایگاه‌شان به‌عنوان شهرهای مهاجرپذیر، مورد توجه نبوده است یا به عبارت دیگر، آسیب‌پذیری‌های اجتماعی در آن‌ها یا بروز نداشته است یا کمتر به رسمیت شناخته شده است که این امر خود مستلزم مطالعه میدانی است.

مطالعات انجام شده از حیث ماهیت در سه دسته مطالعات بنیادی، مطالعات نظری و مطالعات کاربردی قابل تقسیم هستند. بررسی آن‌ها نشان می‌دهد تنها در مورد، پژوهشگران به مطالعه بنیادی مبانی و اصول مسئله مورد پژوهش پرداخته‌اند و ماهیت مطالعه‌شان بسط گفتمان علمی بوده و ماهیت کارشان از نوع مطالعات بنیادی است. ۱۲ مورد از مطالعات را می‌توان در قالب

جدول ۲. تفکیک مؤلفه‌های متأثر از مورفولوژی شهر در بروز آسیب اجتماعی

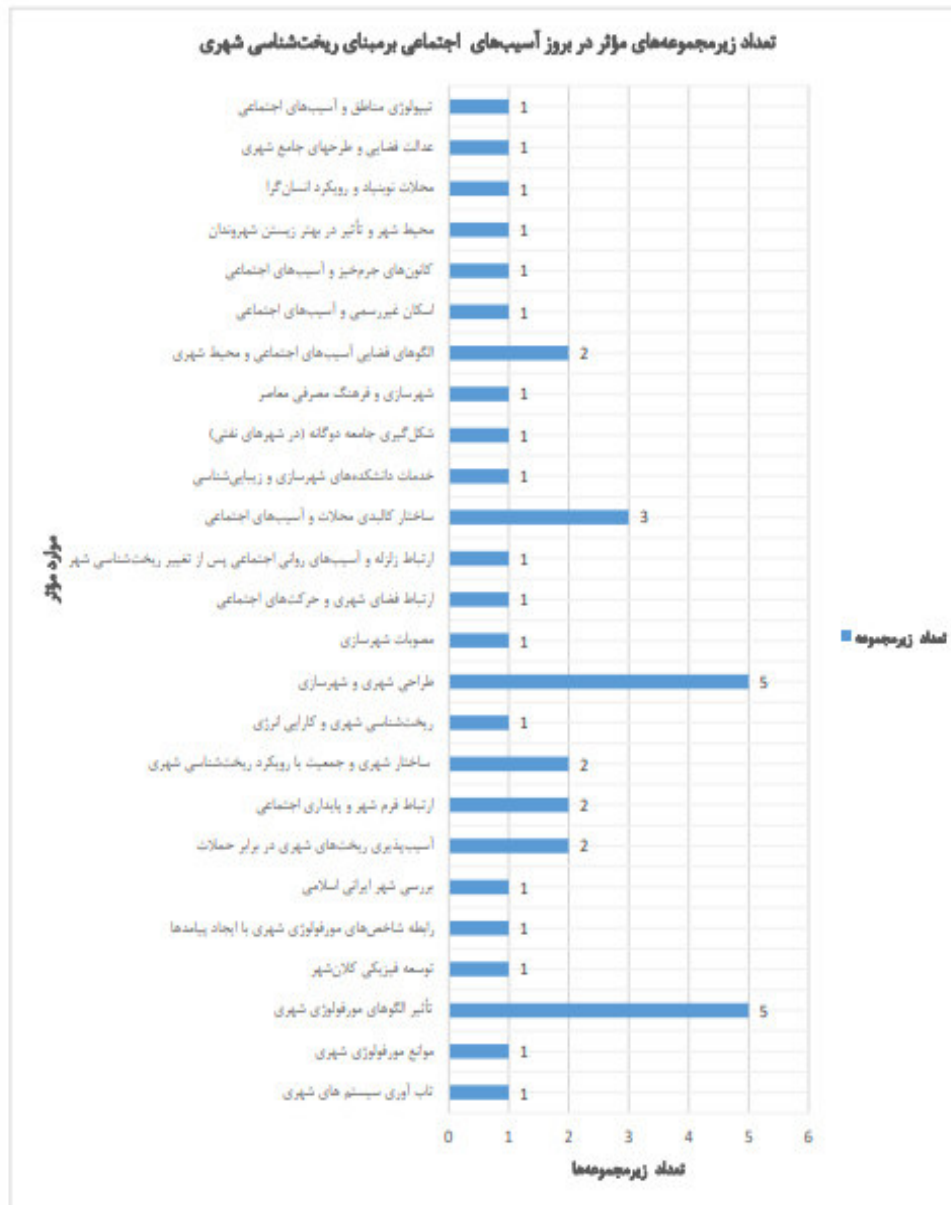
تعداد	موارد مؤثر در بروز آسیب اجتماعی	تعداد زیرمجموعه
۱	تاب آوری سیستم های شهری	۱
۱	موانع ریخت‌شناسی شهری	۱
۵	تأثیر الگوهای ریخت‌شناسی شهری	۵
۱	توسعه فیزیکی کلان‌شهر	۱
۱	رابطه شاخص‌های ریخت‌شناسی شهری یا ایجاد پیامدها	۱
۱	بررسی شهر ایرانی اسلامی	۱
۲	آسیب‌پذیری ریخت‌های شهری در برابر حملات	۲
۲	ارتباط فرم شهر و پایداری اجتماعی	۲
۲	ساختار شهری و جمعیت یا رویکرد ریخت‌شناسی شهری	۲
۱	ریخت‌شناسی شهری و کارایی انرژی	۱
۵	طراحی شهری و شهرسازی	۵
۱	مصوبات شهرسازی	۱
۱	ارتباط فضای شهری و حرکت‌های اجتماعی	۱
۱	ارتباط زلزله و آسیب‌های روانی اجتماعی پس از تغییر ریخت‌شناسی شهر	۱
۳	ساختار کالبدی محلات و آسیب اجتماعی	۳
۱	خدمات دانشکده‌های شهرسازی و زیبایی‌شناسی	۱
۱	شکل‌گیری جامعه دوگانه (در شهرهای نفتی)	۱
۱	شهرسازی و فرهنگ مصرفی معاصر	۱
۲	الگوهای فضایی آسیب اجتماعی و محیط شهری	۲
۱	اسکان غیررسمی و آسیب اجتماعی	۱
۱	کانون‌های جرم‌خیز و آسیب اجتماعی	۱
۱	محیط شهر و تأثیر در بهتر زیستن شهروندان	۱
۱	محلات نوین‌یاد و رویکرد انسان‌گرا	۱
۱	عدالت فضایی و طرح‌های جامع شهری	۱
۱	تیپولوژی مناطق و آسیب اجتماعی	۱

شکل ۴. تناوب مطالعات انجام‌شده از حیث هدف

در جدول شماره ۲ تفکیک مؤلفه‌های متأثر از مورفولوژی شهر در بروز آسیب اجتماعی توسط نگارندگان درج گردیده است و باتوجه به آن نمودار شکل ۴ تعداد زیرمجموعه‌های مؤثر در بروز آسیب اجتماعی متأثر از ریخت‌شناسی شهری نمایش داده شده است که پژوهش‌های مرتبط با طراحی شهری و شهرسازی و تأثیر الگوهای مورفولوژی با بیشترین تعداد یعنی ۵ مورد و پس آن پژوهش‌های مربوط به ساختار کالبدی محلات و آسیب اجتماعی ۳ مورد و پس آن الگوهای فضایی آسیب اجتماعی و محیط شهری، ساختار شهری و جمعیت با رویکرد ریخت‌شناسی شهری، ارتباط فرم شهر و پایداری اجتماعی و آسیب‌پذیری ریخت‌های شهری در برابر حملات ۲ مورد و درنهایت تیپولوژی مناطق و آسیب اجتماعی، عدالت فضایی و طرح‌های جامع شهری، محلات نوین‌یاد و رویکرد انسان‌گرا، محیط شهر و تأثیر در بهتر زیستن شهروندان، کانون‌های جرم‌خیز و آسیب اجتماعی، اسکان غیررسمی و آسیب اجتماعی، شهرسازی و فرهنگ مصرفی معاصر، شکل‌گیری جامعه دوگانه (در شهرهای نفتی)، خدمات دانشکده‌های شهرسازی و زیبایی‌شناسی، ارتباط زلزله و آسیب‌های روانی اجتماعی پس از تغییر ریخت‌شناسی شهر، ارتباط فضای شهری و حرکت‌های اجتماعی، مصوبات شهرسازی، ریخت‌شناسی شهری و کارایی انرژی، بررسی شهر ایرانی اسلامی، رابطه شاخص‌های ریخت‌شناسی شهری با ایجاد پیامدها، رابطه شاخص‌های ریخت‌شناسی شهری با ایجاد پیامدها، توسعه فیزیکی کلان‌شهر، موانع ریخت‌شناسی شهری و تاب‌آوری سیستم‌های شهری قرار گرفت.

شکل ۵. تعداد زیرمجموعه‌های مؤثر در بروز آسیب‌های اجتماعی بر مبنای ریخت‌شناسی شهری

بحث و تحلیل داده‌ها

شده است. این عوامل عبارتند از: تاب‌آوری اجتماعی و ریخت‌شناسی شهری، عدم ظاهر پسندیده شهری، شکل ساختمان‌ها در مقابله با باد و ایجاد ناراحتی برای شهروندان، توسعه ساخت‌وساز و تغییر مورفولوژی حوزه‌های کوهستانی موجب آزار شهروندان، آلودگی صوتی شهری و ایجاد استرس برای شهروندان، تغییر ساختار شهری بر اساس تحولات اجتماعی،

و در جدول شماره ۳ عوامل مؤثر بر به وجود آمدن آسیب اجتماعی و رابطه آن با ریخت‌شناسی شهری در نتایج پژوهش‌های صورت گرفته و راهکارهای مؤثر بر آسیب اجتماعی ناشی از آن ارائه شده است و در نمودار شکل ۶ عوامل مؤثر بر پدید آمدن آسیب اجتماعی با توجه به ریخت‌شناسی شهری تبیین

عدم توجه به پدافند غیرعامل در جهت کاهش آسیب‌های ناشی از تهدیدها در پهنه‌بندی شهری، آسیب‌های طرح‌های توسعه شهری، توسعه سریع شهری و تأثیر بر رفتارهای اجتماعی و برانگیختگی اجتماعی، عدم پایداری اجتماعی و ایجاد محیط مساعد برای زندگی، بافت‌های شهری قدیمی، میانی و حاشیه‌ای و مصرف انرژی، نبود اقدامات تاکتیکی در طراحی شهری، فضاهای جاذب حرکت‌های اجتماعی، زلزله و تغییر ریخت شهر و آسیب‌های آن، عدم وجود نمادهای شهری، کالبد شهر و تأثیر بر هویت جوانان، نبود منظر پایدار، حاشیه‌نشینی و کیفیت پایین مسکن، سکونتگاه‌های غیررسمی، نبود فضای سبز و آثار روانی آن، فضای باز شهری و تأثیر بر تعاملات شهری، سوداگری‌های شهرسازی، دوپارگی محلی - شرکتی و ایجاد انزوا و کاهش اعتماد اجتماعی، عدم ارتباط ساختار اجتماعی - فرهنگی و ساختار کالبدی فضا، رویکرد مصرف‌گرایانه در معماری برای تبدیل مکان به کالا، شدت تراکم فضایی و تبدیل به کانون آسیب‌زایی، ارتباط لایه‌های شهری با آسیب اجتماعی، تأثیر کاربری اراضی و توزیع پراکندگی جرائم، پیچ‌درپیچ بودن کوچه‌ها و جرم، نبود نور کافی و جرم در شهر، بافت فشرده، فرسوده و متراکم و ایجاد جرم، شهرهای چندهسته‌ای و تأثیر هسته میانی، عدم برابری اجتماعی - فضایی در برخورداری از تسهیلات شهری، جذب بیش از ظرفیت شهری و آسیب‌پذیری اجتماعی، عدم رویکرد شهرسازی انسان‌گرا و توجه نکردن به سرزندگی انسان‌ها، عدم وجود عدالت فضایی برای اقشار فرودست و تأثیر فرم شهری بر پایداری اجتماعی.

جدول ۳. عوامل مؤثر بر ایجاد آسیب اجتماعی با توجه به ریخت‌شناسی شهری و راهکارهای کاهش آن

ردیف	عوامل مؤثر بر به وجود آن آسیب اجتماعی و رابطه آن با ریخت‌شناسی شهری در نتایج پژوهش‌های صورت گرفته	راهکارهای تأثیرگذار بر آسیب اجتماعی ناشی از ریخت‌شناسی شهری
۱	تاب‌آوری اجتماعی و ریخت‌شناسی شهری سبب کاهش تعاملات اجتماعی ساکنان محلات با سایرین و کاهش امنیت اجتماعی	مدیریت بحران و رضایتمندی از سکونتگاه ایجاد امنیت اجتماعی در شهرها و محلات
۲	مشاغل کاذب در معبرهای عمومی، ظاهر پست‌دیده شهری، حفظ بهداشت شهری، برخورد قضایی با افراد وندالیسگر، امنیت اجتماعی	حفظ سیمای مطلوب شهری
۳	تأثیر جهت و سرعت باد، مثلاً در بافت شطرنجی و گسسته بلندمرتبه اصفهان بر میزان فعالیت شهروندان و ایجاد تاراجی در آن‌ها	ساخت ساختمان بنا بر اصول صحیح ساخت
۴	توسعه ساخت‌وساز، تغییر مورفولوژی و تخریب حوزه‌های کوهستانی و اما ایجاد دیواره‌های بتنی یا ساختار زمخت و موجب آزار شهروندان	-
۵	آلودگی صوتی و ایجاد استرس برای شهروندان	افزایش تراکم فضای سبز، مکان‌یابی بر اساس عملکرد، استفاده از مواد عایق
۶	تغییر ساختار شهری بر اساس تحولات اجتماعی	مطالعه عناصر ریخت‌شناسی شهری و شبکه‌های دسترسی
۷	پدافند غیرعامل در جهت تأثیر بر آسیب‌های ناشی از تهدیدها در پهنه‌بندی شهری	ایجاد امنیت نظامی
۸	عدم آسیب‌شناسی طرح‌های توسعه شهری، عدم تحقق طرح‌های توسعه شهری در مباحث مالی شهری	-
۹	توسعه سریع شهری و تأثیر روی ابعاد اجتماعی و فرهنگ افراد در رفتارهای اجتماعی و تأثیر بر برابری اجتماعی، هجوم روستاییان به شهر، نبود زیرساخت لازم فرهنگی، اداری، علمی و آموزشی، گسترش اسکان غیررسمی، ساخت‌وساز غیرمجاز، سکونت‌گاه‌های غیررسمی	شناخت مسائل دقیق فرهنگی حاکم بر شهر و تأثیر محیط بر رفتار اجتماعی
۱۰	عدم پایداری اجتماعی، ایجاد محیطی مساعد برای زندگی اجتماعی سازگار و بهبود کیفیت زندگی در تمام افشار	ارتباط مؤلفه‌های فرم شهری با مؤلفه‌های پایداری شهری یا پایداری اجتماعی (فقدان جرم و بی‌تظمی)
۱۱	در شهرهای چندهسته‌ای مانند تهران هسته میانی دچار افول شده	-
۱۲	بررسی بافت‌های شهری قدیمی، میانی و حاشیه‌ای از لحاظ ریخت‌شناسی و مصرف انرژی	تعدیل رفتار ساکنین، توجه به فعالیت روزانه ساکنین
۱۳	عدم اقدامات تاکتیکی در طراحی شهری و سرزندگی منطقه و ایجاد شادی، عدم ایجاد فضای مطلوب شهری و تأثیر بر حیات شهری	انجام اقدامات تاکتیکی در طراحی شهری مثل خیابان در دست بچه‌ها، جاتمایی درست دسترسی‌ها
۱۴	فضاهای جاذب حرکت‌های اجتماعی مانند میدان‌ها	بررسی فضاهای جاذب حرکت‌های اجتماعی، گونه‌شناسی فضا بررسی ارتباط بین فضاهای جذب‌کننده حرکت‌های اجتماعی

ردیف	عوامل مؤثر بر به وجود آن آسیب اجتماعی و رابطه آن با ریخت شناسی شهری در نتایج پژوهش های صورت گرفته	راهکارهای تأثیرگذار بر آسیب اجتماعی ناشی از ریخت شناسی شهری
۱۵	زلزله سبب فروپاشی حوزه خصوصی، تقلیل خاتمه، تغییر ریخت شهر می شود	ایجاد آسیب اجتماعی برای زنان، فرار دختران
۱۶	عدم تحقق هویت شهری از جمله تمادها موجب ترویج هنجارهای اجتماعی و ارتقای دانش شهروندان	دیوارنگاری شهری
۱۷	تشابه های شهری و هویت جوانان متأثر از کالبد شهر	طراحی صحیح عنصر تشابه و ایجاد هویت اجتماعی
۱۸	منظر پایدار (مقاومت عناصر شهری در مقابل فرسودگی)	توجه به ارزش های موجود در منظر و ارتقای ویژگی های اجتماعی در محیط طبیعی احسان ساخت
۱۹	حاشیه نشینی و کیفیت پایین مسکن، سکونت گاه های غیررسمی	کنترل و تعدیل رانش و کنش مهاجران، توسازی و بازسازی بافت قدیمی
۲۰	فضاهای سبز شهری و کارکرد غیرمستقیم اجتماعی و روانی آن، عدم تطارت بر فضاهای سبز برای القای حس امنیت زنان و کودکان	مکان گزینی صحیح پارک شهری برای تطارت همگانی از طرف ساکنان در تمامی ساعات شبانه روز
۲۱	سوداگری های شهرسازی (برج های لوکس اما فریبنده) و (عطش ویلا اما آلتوک یا چشم انداز دیوار سیمانی)	توجه شهر سازان به زیبایی شناسی و تشخیص عواطف سارنده انسانی از عقده ها
۲۲	فضاهای باز شهری از مهم ترین بخش های ساختار شهری و تأثیرگذار در تعاملات اجتماعی (مثل میانه ها)	طراحی فضایی یا آسایش فیزیولوژیکی و روانی برای عموم افراد و افزایش حریم برای حضور افراد
۲۳	دیوارگی محلی - شرکتی یا شهر دوگانه (مثلاً شهرهای تفتی) و ایجاد فاصله اجتماعی، ایجاد احساس تبعیض، ایجاد انزوای اجتماعی و کاهش اعتماد اجتماعی	سیاست ها باید به صورت توسعه محلی باشد ته توسعه جزیره ای - شرکتی و سبب بهبود کیفیت زندگی مردم بومی هم شود
۲۴	ارتباط ساختار اجتماعی - فرهنگی و ساختار کالبدی فضا که بر تعاملات اجتماعی مؤثر است و تا امنی، مشاخره و درگیری لفظی پیامد آن است.	برنامه ریزی و طراحی محیط مصنوع در سطح محله
۲۵	رویکرد مصرف گرایانه در معماری برای تغییر ماهیت فضایی و تبدیل مکان به کالا	واکاوی نقش اقتصاد در بهبود جریان اقتصاد در معماری
۲۶	شدت تراکم فضایی و تبدیل شدن به کانون آسیب زایی	تجدید نظر در مکان یابی برای مکان های عامل ایجاد تراکم مانند پایانه مسافری، توسازی بافت فرسوده
۲۷	ارتباط لایه های شهری با آسیب اجتماعی در تهران مثلاً در تهران آسیب اجتماعی عمدتاً هویت منطقی های دارند	اقدامات بهسازی و بازسازی بافت های قدیمی، تعریض معابر حذف فضاهای متروکه، روشنایی کافی، استفاده از فضای سبز
۲۸	تأثیر کاربری اراضی و توزیع پراکنده جراثیم	-
۲۹	پیچ در پیچ بودن کوچه ها، نبود تور کافی در فضاهای شهری، بافت فشرده و فرسوده، تراکم بالا	-

ردیف	عوامل مؤثر بر به وجود آن آسیب اجتماعی و رابطه آن با ریخت‌شناسی شهری در نتایج پژوهش‌های صورت گرفته	راهکارهای تأثیرگذار بر آسیب اجتماعی ناشی از ریخت‌شناسی شهری
۳۰	برابری اجتماعی - فضایی در برخورداری از تسهیلات شهری و بهبود امید به زندگی برای گروه‌های آسیب‌پذیر، عدم وجود نظم اجتماعی سبب احساس ناامنی و کاهش رفاه	حفظ و ساماندهی فضای شهری، پوشش گیاهی، سیستم‌های حمل‌ونقل
۳۱	جذب بیش از ظرفیت در شهرهای بندری باعث آسیب‌پذیری اجتماعی افراد ساکن و تأثیر بر شهرهای مجاور می‌شود	تشکیل پایگاه اطلاعاتی از ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی ساکنان باتوجه‌به کمبودهای زیرساختی
۳۲	شهرسازی انسان‌گرا و توجه به سرزندگی و شادابی انسان‌ها مثلاً عدم تنوع بافت‌ها، عدم دسترسی به کاربری‌های خدماتی، عدم امنیت فضاها (شب و روز) موجب کاهش شادابی ساکنان خواهد شد.	نورپردازی، گشت‌های شبانه‌روزی، مبلمان شهری مناسب، احداث مجتمع‌های فرهنگی و درمانی و... ایجاد تنوع در ساختمان‌های جدیدالاحداث
۳۳	ایجاد عدالت فضایی و توجه به اقشار فرودست	تسهیم منصفانه فضای شهری و توجه به مناطق محروم شهری
۳۴	تأثیر فرم شهری بر پایداری اجتماعی و فرم شهری، تسهیلگر پایداری اجتماعی است. کاربری زمین باعث رفتار ضداجتماعی و تراکم شهری سبب تنش اجتماعی می‌شود.	-
۳۵	مناطق حاشیه‌نشین و متراکم و با جمعیت زیاد دارای جرائم خشن هستند.	تغییرات تدریجی و تبدیل کردن آن‌ها از حاشیه به متن برای دستیابی به حقوق شهروندی و حق زندگی

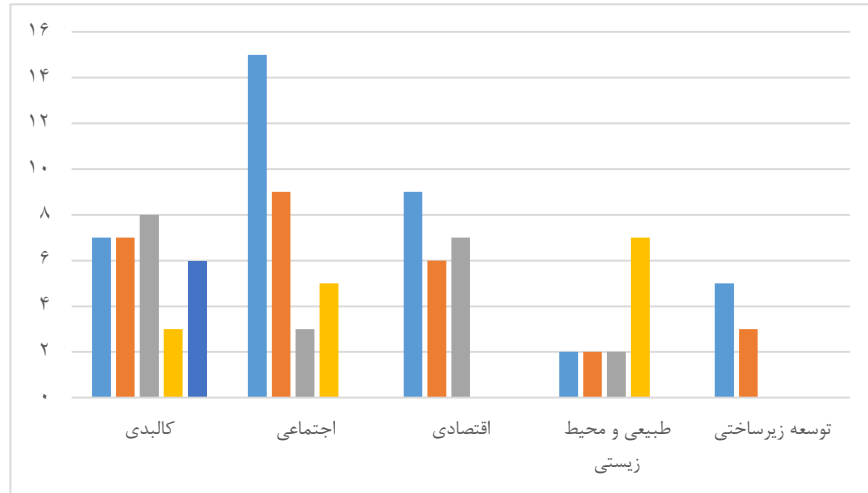
شکل ۶. نمودار عوامل مؤثر بر پدید آمدن آسیب اجتماعی باتوجه‌به ریخت‌شناسی شهری

با تحلیل عوامل مورد تحلیل در مطالعات، روشن می‌شود که ابعاد کالبدی، اجتماعی، اقتصادی، عوامل طبیعی و محیط‌زیستی، توسعه زیرساختی و بافت شهری از جمله عوامل پرتکرار هستند که می‌توان از این مطالعات استحصال کرد. هر یک از این ابعاد در متغیرهایی تحلیل شده است که می‌توان آن‌ها را به تفکیک

آنچه در جدول ۴ آمده است، مورد ارزیابی قرار داد. بنابراین می‌توان متغیرهای استخراج شده در شکل ۵ را در جدول ۴ تخلص کرد. در نمودار شکل ۶ تناوب متغیرهای برساننده هر یک از ابعاد آسیب‌پذیری‌های اجتماعی در مطالعات بررسی شده نشان داده شده است.

جدول ۴. استخراج ابعاد و متغیرهای پرتناوب ذیل هر یک از آن‌ها از مطالعات انجام شده

ابعاد مورد متغیرها		تناوب درصد فراوانی درصد	
تحلیل			
کالبدی	ریخت‌شناسی شهری	۷	۶۶
	بافت، سیما و تراکم شهری	۷	۶۶
	توسعه مدرن کالبدی	۸	۷۰.۵
	جرم‌خیزی فضای شهری	۳	۲۸
اجتماعی	کاربری زمین	۶	۵۰.۵
	پایداری اجتماعی	۱۵	۱۴.۳
	جنبش‌های اجتماعی، انسان‌محوری و فرهنگ	۹	۸۶
	مهاجرت	۳	۲۸
اقتصادی	اقتدار خاص	۵	۴۸
	حاشیه‌نشینی و فقر	۹	۸۶
	سکونت‌گاه‌های غیررسمی	۶	۵۰.۵
	سوداگری زمین و مسکن	۷	۶۶
طبیعی و محیط زیستی	باد و باران و سیل	۲	۱۰.۹
	زلزله	۲	۱۰.۹
	مصرف انرژی	۲	۱۰.۹
	منظر و طبیعت در شهر	۷	۶۶
توسعه زیرساختی	زیرساخت‌های شهری	۵	۴۰.۷
	پدافند غیرعامل و مدیریت بحران	۳	۲۸

شکل ۷. نمودار تناوب متغیرهای برسازنده هر یک از ابعاد آسیب‌پذیری‌های اجتماعی در مطالعات بررسی شده

شهری، بافت، تراکم و سیمای شهری، توسعه مدرن شهری، جرم و بزه در فضای شهری و کاربری زمین، در مجموع با وزن ۲۹ درصد بیشترین تکرار را در میان مطالعات داشته است. در این شاخص، توسعه مدرن شهری اعم از خیابان‌کشی‌ها، تعریض معابر، احداث بلوارها و بزرگ‌راه‌ها، تأسیس امکانات جدید شهری بیشترین وزن را به خود اختصاص داده است و پس از آن متغیرهای دیگر تقریباً با وزنی مساوی تکرار شده‌اند. روشن می‌سازد که اقدامات توسعه‌ای از حیث ایجاد یا رفع آسیب‌های اجتماعی تأثیر بسزایی دارد و هریک از این اقدامات می‌بایست با مطالعه دقیق زمینه و شرایط اجتماعی بستر برنامه‌ریزی شود. بعد اقتصادی با وزن ۲۰.۷ درصد، سومین بعد تأثیرگذار در این حوزه است. متغیرهایی نظیر حاشیه‌نشینی و فقر، اختلاف طبقاتی در شهر، سکونت‌گاه‌های غیررسمی و سوداگری زمین و مسکن با وزن تقریباً برابر مؤلفه‌های تأثیرگذار در این شاخص هستند. از حیث آسیب‌پذیری اجتماعی، یکی از مهم‌ترین عوامل، ابعاد عدالت اقتصادی در شهر است اما آن‌طور که در این مطالعات روشن شده است عوامل کالبدی و اجتماعی سهم بیشتری در پژوهش‌های انجام‌شده دارند. هرچند درهم‌تنیدگی ضمنی این عوامل لایه‌های زیرین قابل‌ردیابی است. به این معنا که یکی از عوامل تأثیرگذار بر پایداری اجتماعی، کاهش اختلاف طبقاتی از حیث توزیع امکانات شهری و ترویج عدالت فضایی از جنبه بهره‌مندی شهروندان از خدمات و امکانات شهری است. بنابراین این دو عامل، تأثیر متقابل بر یکدیگر دارند. همچنین می‌توان تحلیل کرد

نمودار شکل ۷ نشان می‌دهد که بیشترین وزن مطالعات در حوزه رابطه ریخت‌شناسی شهری با آسیب‌پذیری‌های اجتماعی، بر ابعاد اجتماعی متمرکز است و در این شاخص، متغیر پایداری اجتماعی بیشترین تکرار را دارد. این امر نشان می‌دهد که حفظ ساختار اجتماعی، هویت‌مندی بین نسلی، تاب‌آوری اجتماعی مبتنی بر افزایش دانش و آگاهی مردم، ارتباطات و تعامل گروه‌های اجتماعی با یکدیگر در فضاها و عرصه‌های شهری، حضورپذیری فضای شهری، میلمان، خدمات و امکانات شهری تسهیل‌کننده حضور افراد در محیط از مواردی بوده که در مطالعات موردتأکید قرار گرفته است. نقش مسائل فرهنگی مبتنی بر توجه به ویژگی‌های گروه‌های اجتماعی، جنبش‌های فرهنگی و نیز شهر انسانی دومین عامل از حیث تناوب در بعد اجتماعی است. ترافیک سواره در ۳۰ درصد پژوهش‌هایی که انسان‌محوری را به‌عنوان یکی از شاخص‌ها مورد مطالعه قرار داده‌اند، به‌عنوان عامل نامطلوب شهری شناسایی شده است. نکته حائز اهمیت دیگر، فقدان توجه لازم به شرایط اقشار خاص جامعه اعم از کودکان، سالمندان، معلولان و کم‌توانان جسمی-حرکتی است که در بعد اجتماعی، وزنی قریب به ۱۵ درصد و در کل ۴.۷ درصد را به خود اختصاص می‌دهد. این امر می‌رساند که همچنان اقشار خاص بخش فراموش‌شده انتظارات مردم از فضای شهری هستند و باید در برنامه‌ریزی‌هایی که با هدف کاهش آسیب‌پذیری‌های اجتماعی برنامه‌ریزی می‌شوند، این متغیر مدنظر قرار گیرد. بعد از شاخص اجتماعی، شاخص کالبدی با متغیرهایی نظیر ریخت

ریخت‌شناسی شهری و آسیب‌پذیری‌های اجتماعی در ایران مدنظر محققان نیست و در مطالعات تلاش شده است بر اساس علوم موجود، راه‌حل‌های کاربردی برای برطرف‌سازی یا کاهش تأثیر مسئله متبلا به در شهرهای موردبررسی ارائه شود.

محتوای پژوهش‌های انجام‌شده می‌رساند که ریخت‌شناسی شهری متأثر از عواملی نظیر اقتصاد شهری، توسعه کالبدی، سیاست‌های کلان توسعه افقی و عمودی شهر و مسئله پایداری اجتماعی ناشی از موج گسترده شهرنشینی و افزایش مقیاس شهرها است. آسیب‌های اجتماعی ناشی از ریخت شهری متأثر از مدیریت کاربری اراضی، هندسه معابر، نوع بافت از حیث فرسودگی، هندسه توده پر و خالی و ایجاد لامکان‌ها، شفافیت و خوانایی بافت شهری، سرزندگی، حضورپذیری و نورپردازی معابر در شب، میزان تحقق عدالت فضایی برای همه اقشار جامعه و ایمنی در فضای شهری به هنگام مخاطرات طبیعی مانند سیل و زلزله است. عمده پژوهش‌های انجام‌شده ماهیتاً مسئله‌محور هستند و تلاش نکرده‌اند تا به نظریه‌ای تازه در حوزه ریخت‌شناسی شهری نائل شوند. با این وجود، نتایج حاصله در اکثر پژوهش‌ها دارای پایایی است و قابل تعمیم به موارد مشابه است چراکه عمدتاً نظام برنامه‌ریزی توسعه شهری در ایران واجد مبانی و اصول یکسانی است و شهرهای مختلف در ایران عمدتاً دارای مشکلات مشترک و مشابهی در زمینه‌های مختلف از جمله آسیب‌پذیری‌های اجتماعی هستند و می‌تواند از دستاوردهای مطالعات انجام‌شده در سایر نمونه‌ها بهره برد.

در جمع‌بندی نهایی عمده‌ترین رویکردها به مطالعات ابعاد و مؤلفه‌های ریخت‌شناسی شهری عبارت از رویکردهای کالبدی-فیزیکی، بومی-اقلیمی، ادراک محیط و علوم رفتاری، تاریخی و جغرافیایی، اقتصادی-سیاسی، علوم اجتماعی، علوم انسانی و زمینه‌ای-فرهنگی است. بنابراین، در هر مورد خاص، می‌توان از برهمکنش سه وجه ابعاد، رویکردها و شاخص‌ها به مطالعه آسیب‌پذیری‌های اجتماعی ناشی از ریخت‌شناسی شهری پرداخت. ابعاد ریخت‌شناسی شهری در دو بعد بافت و توده و حرکت میان ساختمان‌ها یعنی معابر دسته‌بندی می‌شود. ذیل بعد بافت و توده می‌توان شاخصه‌هایی اعم از گونه‌های ساختمانی، بلوک‌ها و چیدمان توده‌ها و ذیل بعد حرکت میان ساختمان‌ها می‌توان شاخصه‌های هندسه و ساختار معابر و پراکنش دسترسی‌ها

که توجه به محیط طبیعی، منظر و فضای سبز شهری، کاهش مصرف انرژی، توجه به ایمنی در برابر زلزله، بالای طبیعی اعم از طوفان و سیل، برف و یخبندان، تحت بعد طبیعی و محیط زیست سهم کمی معادل ۱۲.۳ درصد در تناوب عوامل مؤثر در مطالعات یا توجه شهروندان به خود اختصاص داده است. با توجه به ضریب احتمال رخداد بلایایی طبیعی، عمدتاً آمادگی‌های لازم کالبد شهری در برابر آن‌ها به ویژه با هدف کاهش آسیب‌های اجتماعی، مغفول مانده است. مطالعات تحلیل‌شده نشان می‌دهد حتی عامل پراهمیتی مانند ایمنی در برابر زلزله تناوب کمی دارد و شهروندان نیز توجه کمی به آن دارند. این امر نشان می‌دهد که آسیب‌پذیری در برابر مخاطرات طبیعی یکی از چالش‌های مهم و نقاط آسیب جدی است و باید موردتوجه مضاعف قرار گیرد. به‌ویژه در بافت‌های فرسوده، تاریخی و پرتراکم مانند محدوده‌های بازارهای تاریخی در شهرها، که شرایط کالبدی، کاربری‌ها و تراکم جمعیت حساسیت‌های خاص خود را دارد، بحران‌هایی نظیر زلزله می‌تواند ابعاد بسیار گسترده‌ای پیدا کند و یکی از نقاط اصلی آسیب محسوب می‌شود.

نتیجه‌گیری

با توجه به تحلیل داده‌ها، روشن است که ابعاد و مؤلفه‌های ریخت‌شناسی شهری مؤثر بر آسیب اجتماعی واجد تنوع و گستردگی زیاد است که در نمودار شکل ۶ نشان داده شده است. بنابراین توجه به ریخت‌شناسی شهری با هدف تأثیرگذاری بر آسیب اجتماعی حائز اهمیت و ضرورت قابل‌توجهی است. گستردگی مباحث روشن می‌سازد که از منظر علوم مختلف اعم از علوم اجتماعی، علوم فناوری و تکنولوژی، علوم حقوقی و تقنینی، علوم انسانی، علوم جغرافیایی و نیز علوم طراحی محیط باید به موضوع پرداخت که می‌تواند موضوع مطالعات عمیق در دوره‌های تحصیلات تکمیلی بسیاری از رشته‌های دانشگاهی با فصل مشترک شهرسازی، باشد. محتوای پژوهش‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که محتواهای مورد مطالعه به سمت پژوهش‌های کاربردی و حل مسئله در نمونه‌های مشخص موردبررسی تمایل دارد و مطالعات در سطح بنیادین و نظری کمتر موردتوجه بوده است. می‌توان نتیجه گرفت که گسترش نفوذ علم با هدف کشف روابط میان پدیده‌ها و استحصال اصول و مبانی جدید در قلمروی

<https://doi.org/10.1177/1474474010363847>

[9]. Lorimer, H. (2008). Cultural geography: Non-representational conditions and concerns. *Progress in Human Geography*, 32(4). <https://doi.org/10.1177/0309132507086882>

[10]. Cooke, P., & Lazzeretti, L. (2007). Creative cities, cultural clusters and Local economic development. In *Creative Cities, Cultural Clusters and Local Economic Development*.

<https://doi.org/10.4337/9781847209948>

[11]. Oliveira, V. (2017). *Urban Morphology An Introduction to the Study of the Physical Form of Cities*. Translated by Ghazi MirSaeid, S., Masoud, M. Tehran: Azarakhsh.

[12]. Oliveira, V. (2016). *Urban Morphology An Introduction to the Study of the Physical Form of Cities*. Springer. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-319-32083-0#reviews>

[13]. Gallopín, G. (2007). Formal Approach to Vulnerability. In *Proc. of the Linkages Between Vulnerability, Resilience, and Adaptive Capacity Workshop*, Potsdam Institute for Climate Impact Research, Potsdam, pp. 13-14

[14]. Waly, N. M., Ayad, H. M., & Saadallah, D. M. (2011). Assessment of spatiotemporal patterns of social vulnerability: A tool to resilient urban development Alexandria, Egypt. *Ain Shams Engineering Journal*, 12(1), 1059–1072.

<https://doi.org/10.1016/j.asej.2020.07.025>

[15]. Aliakbari, E., & Derakhshan, S. (2014). Analysis on Spatial Patterns of Social Harms in Urban Environments Case Study: Tehran Metropolis, Iran. *Geographical Urban Planning Research (GUPR)*, 2(1), 49-72. doi: 10.22059/JURBANGEO.2014.51482

[16]. Amanpour, S., Zadvali Khajeh, S., & Zarei, J. (2017). Measuring Indicators of

را بازشناسی کرد. در تبیین مؤلفه‌های ذیل شاخصه‌های مذکور، می‌توان از مساحت قطعات زمین و شکل هندسی آن‌ها، نظام استقرار و جهت‌گیری ساختمان‌ها، ارتفاع و تعداد طبقات ساختمان‌ها، تراکم و سطح اشغال زمین‌ها، نسبت توده به فضای باز، ارتباط گره‌های شهری و نفوذپذیری بافت شهری نام برد.

منابع:

[1]. Del Casino, V. J., Thomas, M. E., Cloke, P., & Panelli, R. (2011). *A Companion to Social Geography*. In *A Companion to Social Geography*. <https://doi.org/10.1002/9781444395211>

[2]. Gottdiener, M., & Hutchison, R. (2011). *The New Urban Sociology (Fourth Edi)*. Westview Press. <https://doi.org/10.1002/9781118568446.eurs0467>

[3]. Bridge, G., & Watson, S. (2012). *The New Blackwell Companion to the City*. In *The New Blackwell Companion to the City*. Blackwell Publishing Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781444395105>

[4]. Hall, T., Hubbard, P., & Short, J. (2012). *The SAGE Companion to the City*. In *The SAGE Companion to the City*. SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446211694>

[5]. Hall, T., & Barrett, H. (2012). *Urban geography, 4th edition*. In *Urban Geography, 4th Edition*. <https://doi.org/10.4324/9780203805336>

[6]. Knox, P., & Pinch, S. (2014). *Urban social geography: An introduction*. In *Urban Social Geography: An Introduction*. Routledge.

<https://doi.org/10.4324/9781315847238>

[7]. Anderson, J. (2015). *Understanding cultural geography: Places and traces: Second edition (2nd Editio)*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315819945>

[8]. Delyser, D., & Rogers, B. (2010). *Meaning and methods in cultural geography: Practicing the scholarship of teaching*. *Cultural Geographies*, 17(2).

- [22]. Gharaye, A., Zebardast, E., & Majedi, H. (2018). Explaining the relationship between city form and social sustainability (Case study: 22 districts of Tehran metropolitan). *Physical Social Planning*, 5(3), 79-93. doi: 10.30473/psp.2018.5260
- [23]. Ziyari, K., Shahsavari, M. (2018). Investigation and Spatial Analysis of Social Vulnerability in Cities of Khuzestan (Case study: Cities over 10,000 People). *Haft Hesar J Environ Stud* 2018; 6 (24) :29-40. <http://hafthesar.iauh.ac.ir/article-1-568-fa.html>
- [24]. Dehghan, H. (2019). Urban Typology Focusing on the Social pathologies in super wicked Neighborhoods of Fifteen Areas of Isfahan. *Journal of Applied Sociology*, 30(2), 117-136. doi: 10.22108/jas.2018.112690.1472
- [25]. Ali, A., & Lotfalian, N. (2020). Creating Pedestrian Routes and Presence in Urban Spaces as a Social Approach to Traffic Management (Case study: Tarkhani Bazaar of Tehran). *Iranian Journal of Anthropological Research*, 9(2), 147-168. doi: 10.22059/IJAR.2020.78434
- [26]. Azizi, M., Mohammadzadeh Azari, N. (2020). Analysis of the Relationship between Types of Urban Form and Social Sustainability in Neighborhoods of Tehran Case Study: Chizar, Shahrak Gharb, Narmak and Imamzadeh Yahya Neighborhoods. *Journal of Architecture and Urban Planning*, 13(28), 5-28. doi: 10.30480/AUP.2020.819
- [27]. Zolfaghari, A. (2020). Analysis of Effective Factors on Social Harms in the Physical Structure of Suburban Neighborhoods of Yazd. *Physical Social Planning*, 7(3), 115-128. doi: 10.30473/psp.2020.46756.2129
- [28]. Heydari, T., Mohammadi, Sh. (2020). Analysis of Social pathos in Informal Settlement Areas (Case Study: Islamabad Neighborhood of Zanjan City), 11 (40): 59- the Humanistic Approach in Planning New Neighborhoods of Tabriz (Case Study: Yaghchian Neighborhood). *Journal of Urban Social Geography*, 3(4), 1-21. doi: 10.22103/JUAS.2017.1838
- [17]. Hosseini, S., Rafiee, G., & Javadian, S. (2016). Analyzing the Pathology of Public Green Spaces Designing in Urban Areas (Case Study: Eram Park in Sabzevar). *Journal of Environmental Science and Technology*, 18(winter), 149-171. https://jest.srbiau.ac.ir/article_10360.html?lang=en
- [18]. Tardast, Z., Asadi Pour, H., & Moshaksi, M. (2017). Pathology of Urban Space through Identification of Mass Destruction Centers Case Study: (Border City of Orkouz Motahshahi). *Border Science and Techniques*, 6(4), 33-64. http://bst.jrl.police.ir/article_18891.html?lang=en
- [19]. Ghanavati, E., Hosseinzadeh, S. R., karam, A., & farokhzad, M. (2019). The Physical Development of Mashhad Metropolis and Change in the Morphology of River Systems. *Geography and Environmental Planning*, 29(4), 69-88. doi: 10.22108/gep.2018.105486.1071
- [20]. Hosseini, A., Pourahmad, A., & Ziari, K. O. (2019). Analysis of urban spatial structure based on the spatial distribution of population in Tehran, A polycentric city morphological approach. *Geographical Planning of Space*, 8(30), 19-38. doi: 10.30488/GPS.2019.85830
- [21]. Mahmodi Pati, F., Bolori, Z. (2019). Study of the relationship components affecting on the amount of social interactions in the compressed areas (Case Study: Aspeh Kola Neighborhood, Amol city). *Geography and Planning*, 22(66), 281-305. https://geoplaning.tabrizu.ac.ir/article_8571.html?lang=en

- URBAN SYMBOLS ON PROMOTING YOUTH SOCIAL IDENTITY (CASE STUDY: NORTHERN ENTRANCE OF SHIRAZ CITY: QURAN GATE), *Research and Urban Planning* 8 (31): 187-205. <https://www.sid.ir/paper/220160/en>
- [36]. Gholamipour, E., & Kalantari, A. (2018). Formation of a Dual Society in Iranian Oil Cities with an Emphasis on the City of Mahshahr. *Socio-Cultural Strategy*, 6(4), 107-139. doi: 10.1001.1.22517081.1396.6.4.4.2
- [37]. Mohammadi, H., Hosseini, S. (2019). Evaluation of the Vulnerability of Urban Morphology to Air Attacks Using Passive Defense Approach Case Study: 6th District of Tehran. *Journal of Architecture and Urban Planning*, 11(21), 59-76. doi: 10.30480/AUP.2019.621
- [38]. Elahi, M., Daneshpour, S. A., & Abbaszadegan, M. (2018). Recognition of the Relation between Urban Spaces and Social Movements with Emphasis on Cairo, Sana'a and Manama. *Human Geography Research*, 50(1), 181-197. doi: 10.22059/JHGR.2016.59556
- [39]. Goodarzi, M., Firoozi, M. A., & Saeidi, O. (2019). Investigating and Analyzing Urban Morphological Barriers Affecting Underdevelopment of Public Transport in Ahwaz. *Geography and Environmental Planning*, 30(2), 91-120. doi: 10.22108/gep.2019.119532.1214
- [40]. Erfani, M., Bahrainy, H., & Tabibian, M. (2019). Explaining the Process of Sustainable Landscape Realization in the Contemporary City Utilizing Landscape Urbanism Theory. *Motaleate Shahri*, 8(30), 3-16. doi: 10.34785/J011.2019.820
- [41]. Kolivand, H., Afsharnia, A. (2020). Grounded Theory Analysis on the Pathology of Urban Development Plans in Iran. *MJSP* 2020; 24 (4) :153-175. <http://hsmssp.modares.ac.ir/article-21-48684-en.html>
- [42]. Sadeghzadeh S, Golkar K, Lak A. (2020). The experience of "Play Street": A
76. <https://www.magiran.com/paper/2110017?lang=en>
- [29]. Momeni, H., Irankhah, A. (2020). Demographics of social harms (crimes) in 22 districts of Tehran, *Population Magazine* 26 (107-108): 103-122. <http://populationmag.ir/article-1-566-fa.html>
- [30]. Molaei A, Kakizadeh M A. The Role of Urban Physical-Spatial Structure in Historical Texture of Bushehr Port on the Creation of Social Interactions of Its Residents. *Athar* 2021; 42 (3) :380-404 URL: <http://athar.richt.ir/article-2-764-en.html>
- [31]. Khanmohammadi, M., Navabakhsh, F., Seyedi, F., Mashhadi, J., & Tooski, M. (2022). Pathology of Arak urban development from the perspective of structural, contextual and behavioral injuries. *Hoviatshahr*, 16(2), 27-34. doi: 10.30495/HOVIATSHAHR.2022.65857.12178
- [32]. Beykmohammadi, H., Tahmasebizadeh, F., Abolhasani, R. (2014). Pathology of Shahr Khorasgan Comprehensive Plan, New attitudes in human geography 6 (3): 58-79. https://geography.garmsar.iau.ir/article_665191.html
- [33]. Zangi, B., Ahmadi, S. (2017). The study of Identifying Functions of Mural Painting in an Iranian- Islamic city. *JIC*; 1 (1): 39-46. <http://jih-tabriziau.ir/article-1-41-en.html>
- [34]. Mortezaei, G., Mohammadi, M., Nasrollahi, F., Gkal'e Noei, M. (2018). Analytical Framework for Typo-Morphological Study of Urban Texture from Energy Efficiency perspective: Case of Sepahanshahr . *Quarterly Journal of Energy Policy and Planning Research*; 3 (4) :147-177. <http://epprjournal.ir/article-1-465-en.html>
- [35]. Nasr, T., Mosallanejad, A., Amiri, A. (2017). SURVEY OF THE IMPACT OF

- policies in Tehran metropolis with emphasis on good land governance approach. *Scientific- Research Quarterly of Geographical Data (SEPEHR)*, 26(104), 57-76.
doi: 10.22131/SEPEHR.2018.30518
- [49]. Meshkini A, Behnammorshedi H, Mohammadi M. (2019). The Qualitative Meta-Analysis of Scientific Articles about the Iranian -Islamic City. *Jria* 2019;7 (3):125-150.<http://jria.iust.ac.ir/article-1-1231-en.html>
- [50]. Samanpour, F., Barakpour, N., & Farasatkah, M. (2019). University and Everyday Culture of Cities; Aesthetic Interaction and Voluntary Services of Planning Departments. *Journal of Iranian Cultural Research*, 12(3), 29-59. doi: 10.22035/jicr.2019.1898.2486
- [51]. Asadi, A., Rajadi, A., Janbazghobadi, Gh., Komili, M. (2020). Investigating the damages of urban management and its role in city development planning by using tripartite analysis (Case study: Pakdasht Municipality), *Research and urban planning* 11 (40): 47-58. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22285229.1399.11.40.4.1>
- [52]. Shamaei, A., Latifi, O., Hoseini Amini, H. (2021). Vulnerability analysis and zoning of Ilam city against air attacks from the point of view of passive defense, *New Attitudes in Human Geography* 13 (2): 912-925. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.66972251.1400.13.2.46.7>
- [53]. Babaei frooshani, Z., & Changalvaiee, Y. (2021). The Effect of Traditional and Modern Urban Morphology Patterns on Wind Flow and its Interactions with the Energy Efficiency Approach (Case Study: Esfahan). *Motaleate Shahri*, 10(37), 127-142. doi: 10.34785/J011.2021.781
- [54]. Teimoori, I., Asgari zamani, A., Asghari Monfared, H. (2022). Study of the relationship between urban morphology Tactical Urbanism Experience in Roodaki Street, District 10, Tehran, Iran.. *Urban Design Discourse a Review of Contemporary Litreatures and Theories* 2020; 1 (2): 85-95. <http://udd.modares.ac.ir/article-40-33846-fa.html>
- [43]. Mosavarzadeh, S., Habib, F., Rashidzadeh, K. (2020). Investigating the social resilience of the central core of Qom city based on urban morphological components in the middle urban scale, *Shahr Ayman Journal*, 4(13), 1-11.
- [44]. Maroofi S, Mahdipour M H. (2021). Investigating the impact of urban environmental features and the well-being of citizens. *Urban Design Discourse a Review of Contemporary Litreatures and Theories*; 2 (1): 41-59. <http://udd.modares.ac.ir/article-40-53178-en.html>
- [45]. Afsharnia, A., Zebardast, E., & Talachian, M. (2022). Explaining the concept of spatial justice in the implementation of comprehensive urban plans (Case study: Golpayegan city). *Geographical Urban Planning Research (GUPR)*, 9(4), 981-1008. doi: 10.22059/JURBANGEO.2021.320480.1478
- [46]. Kulabadi, F., & Afsharnia, A. (2016). Assessment of Invalidated Ratifications of Urban Development and Architecture Higher Council of Iran By Administrative Justice Court "from the Beginning so far". *Hoviatshahr*, 10(1), 91-100. 20.1001.1.17359562.1395.10.1.8.3
- [47]. Eliasi Sarzali, F. (2019). Analysis of Post-Earthquake Psycho-social Traumas: The Case of Sar-Pole-Zahab Earthquake. *Journal of Iranian Social Studies*, 13(2), 5-28. doi: 10.22034/jss.2019.43298
- [48]. Shams pouya, M. K., Tavakolinia, J., Sarrafi, M., & Fanni, Z. (2018). An analysis on the development plans and urban land

indicators and noise pollution in District three of Tabriz city (Manzariyeh and Emamiyeh neighborhoods). *Geography and Development*, 20(67), 53-81. doi: 10.22111/J10.22111.2022.6911.